

הגדה של פסח

הגדה מבוארת

כתב וערך: מולי רובין
פסח תשע"ט

הקדמה

ההגדה של פסח הנה אחת מיצירת הפאר של חז"ל. היא מופיעה לראשונה בנוסח הבוסרי שלה במשנה בפרק האחרון של מסכת פסחים. בתקופת הבית הראשון והשני נהגו לחגוג שני חגים - חג הפסח נחגג יום אחד בלבד ע"י הקרבת קורבן פסח במקדש ואחריו חגו במשך שבעה ימים את חג המצות: "וּבַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ פֶּסַח לַיהוָה. וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ הַזֶּה חָג שִׁבְעַת יָמִים מִצּוֹת יֶאֱכֹל." (ויקרא כ"ג).

לאחר חורבן בית שני בשנת 70 ניצב העם היהודי בפני משבר קיומי. בהלכה הקיימת אי אפשר היה להתקיים ללא המקדש. אי אפשר היה לאכול, להביא ילדים, לחג את החגים ולעבוד את האלהים. בפני העם וההנהגה עמדו שלוש אפשרויות: להתבולל, להיכחד או לבצע התאמות ושינויים. חז"ל, בתושייה גדולה, בחרו באופציה השלישית ויצרו מערכת מחודשת של הלכות וריטואלים שאפשרו את המשך הקיום במציאות משתנה וענו על הצרכים החדשים שעלו כתוצאה מאובדן המקדש והיציאה לגלות. פסח הוא דוגמא בולטת להתחדשות היהודית של חז"ל ולמענה על צרכים קיומיים חדשים.

הצרכים היו רבים. ללא המקדש לא היה ניתן לחגוג את הפסח ולעבוד את האלהים באותו אופן שבו נהגו לפני החורבן. בנוסף, במציאות של גלות, כשהעם מפוזר ומפורד, אין מקום התכנסות ציבורי אחד שבו ניתן לחגוג את החג (החגים בתקופת המקדש היו קולקטיביים ולאומיים ולא אישיים או משפחתיים). אך הצורך הבולט ביותר שעמד בפני חז"ל היה הבטחת הישרדות העם במציאות הגלותית, מניעת ההתבוללות וחיזוק תחושת הזהות הלאומית.

אחד הפתרונות המרכזיים של חז"ל היה יצירת נרטיב מאחד ומכוון שיכול לאחד קהילות מופרדות ורחוקות ללא מרכז לאומי. הנרטיב שנבחר היה נרטיב של שותפות גורל. וכאן ההגדה משחקת תפקיד מרכזי. בהגדה בחרו חז"ל לספר את סיפור יציאת מצרים לא מספר שמות, שם הוא מופיע, אלא דווקא מספר דברים בסיפור "אֶרְמִי אֶבֶד אֶבְי" (פרק כ"ו). בחירה תמוהה זו אינה מקרית והיא נועדה לשרת את הצורך המרכזי של כתבי ההגדה, והוא ליצור סיפור מכוון המושתת על תחושת הקורבן הנצחי ועל שותפות גורל לפיה בכל דור ודור קמים עלינו לכלותנו. כשהעם מפורד ומפוזר בגלות, סכנת ההתבוללות היא אמיתית ועמה

סכנת העלמות העם היהודי. תחושת ההזדהות הלאומית המופשטת יכולה להתבצע רק על ידי תחושת שותפות עמוקה לפיה כולנו נגזרנו לגורל אחד של שמד, לא משנה איפה אנו חיים וגם אם חיינו טובים ונטולי סכנה (בצפון אפריקה ובאירופה חיו היהודים חיי שפע וביטחון תקופות ארוכות). שותפות גורל זו, המתבטאת לא רק בהגדה של פסח אלא לאורך כל הנרטיב של לוח השנה העברי, הייתה אחד הגורמים שהצילו את עם ישראל מהתבוללות בגלות ושמרה על אחדותו. נרטיב זה תרם רבות גם להקמת המדינה והתנועה הציונית עשתה בו שימוש נרחב.

הבחירה לקרוא את ההגדה בפורום משפחתי גם היא נובעת מתוך המציאות המשתנה. ללא מרכז לאומי יציב, המשפחה הפכה להיות היחידה האורגנית הבטוחה והיציבה ביותר. הפיכת הפסח (וחגים אחרים) מלאומיים למשפחתיים ואישיים אפשרה את המשך קיומם והבטיחה את העברת הנרטיב מדור לדור. צורך קיומי נוסף שעלה הוא העדר תקווה. חורבן הבית והאסון שהמית מרד בר-כוכבא (אמצע המאה השנייה) הבהירו לעם ולמנהיגיו שהגאולה לא תגיע בזמן הנראה לעין וכי הגלות כאן להישאר למאות שנים. במציאות כזו, כשהתקווה לישועת האדם נגוזה, עלה הצורך להיאחז בנס ובישועת אלהים. לכן בחרו חז"ל להעלים בחנוכה את ישועת המכבים (יצרו את נס פח השמן) ואילו בפסח דאגו להעלים את משה כשליח ולהעמיד את אלהים כמושיע היחידי. האמונה בישועת אלהים הפיחה תקווה והחזיקה את העם בגלות הממושכת. בנוסף, עמדה מול חז"ל סכנה ממשית של שליח גואל אחר שרבים החלו לנהור אחריו – ישוע. ביטול השליח בהגדה ובנרטיב הלאומי היה אלמנט אחד ששמר על היהודים מפני הנצרות שהחלה פושטת במרחב.

כיום, כשאנחנו ריבוניים ובעלי הכוח, אין צורך יותר בנרטיב הקורבני. מדינת ישראל היא מדינה חזקה, בעלת כוח צבאי בלתי מעורער, לכלתה איתנה ואינה נתונה לאיום קיומי (ישנם איומים ויש צורך להיערך מולם, אך כיום אין איום קיומי, למעט אולי הנרטיב הקורבני). ליכוד החברה צריך להיעשות על ידי נרטיב של ייעוד ותקווה ולא נרטיב של הישרדות ופחד. חברה ריבונית לא יכולה לבנות עצמה מתוך פחד, זהו כלי שאינו בן-קיימא וסופו לפגוע בלכידות החברתית

ולמוטט את החברה (יוצר פלגנות, כוחניות, חשד וניכור). בנוסף, השארת הנרטיב הקורבני מסוכנת מאוד ערכית ומוסרית! לקורבן מותר ואף רצוי לבצע דברים קשים כחלק מההתגוננות שלו, דברים שלריבון ובעל הכוח אסור לבצע בתכלית. כשמדינה ריבונית ובעלת כוח מסתובבת עם תחושת קורבן חזקה היא עלול לבצע דברים נוראיים. חברה כזו נמצאת במצב פוסט-טראומתי. מצב זה מצמצם את זווית הראיה, מעוות את המציאות ויוצר שיקול-דעת מוסרי וערכי שאינו תואם את המציאות. כשחברה חיה בתחושת נרדפות וקורבן היא מפרשת את האירועים כולם כניסיון רדיפה, מפחדת מ'האחר' ומגבשת סולם ערכי מעוות ומסוכן.

אי לכך, ישנו צורך דחוף בהתאמת הסיפור המכונן לימינו. הגדה זו בחרה בנרטיב של חמלה וריבונות. הפיכת הקורבנות לחמלה מבוססת על הנרטיב של "מעמד סיני", לפיו הלקח המרכזי של היותנו משועבדים היה לקח מוסרי של דאגה לחלש ולזר ואידיאל של יצירת חברת מופת, כדברי הרב פרופ' דוד הרטמן: "מעולם לא התמקדנו בסבל במנותק מהשלכותיו המוסריות. הסבל היהודי לא הוליד רחמים עצמיים אלא רגישות מוסרית" (מתוך: "אשוויץ או סיני").

נרטיב הריבונות מעלה על נס את הבחירה והאחריות האנושית ליצירת חברת מופת. הנרטיב מעביר את האחריות מ'הנס' לאדם ומעמיס על החברה הישראלית את האחריות לבחור ולפעול למען חברה בת חורין, ערכית ומוסרית. הוא מעביר את התקווה מהנס לאדם. האדם היוצר הוא התקווה לגאולה ולקוממיות. נרטיבים וסיפורים מכוננים מייצרים עולם ערכי וגוזרים מעשים. שינוי התרבות, הנורמות הערכיות וכיוון המעשים למקומות של תיקון עולם ורגישות מוסרית יכולים להתקיים על ידי שינוי המיתוס, הסיפור, הנרטיב. זו אולי תרומתה החשובה ביותר של הגדה זו לעיצוב הזיכרון הקולקטיבי של עמנו.

קִדְשׁ

מוזגין כוס ראשונה

הנני מוכן ומזומן לקיים מצוות כוס ראשונה מארבע כוסות.

בשבת מתחילין

וְיִהי עָרֵב וְיִהי בֹקֵר יוֹם הַשְּׁשִׁי. וְיִכְלוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צָבָאָם. וְיִכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה. וְיִבְרָךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וְיִקְדֹּשׁ אוֹתוֹ כִּי בּו שַׁבַּת מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת.

בחול מתחילין:

סְבָרִי מְרֻנָּה וְרַבְּנָה וְרַבּוֹתַי

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶד הָעוֹלָם בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶד הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל עַם וְרוֹמַמְנוּ מִכָּל לְשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְתַתֵּן לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה (בְּשַׁבַּת: שַׁבָּתוֹת לְמִנוּחָה וּמוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה, חֲגִים וְזְמַנִּים לְשִׂשׁוֹן, אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְאֶת יוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה, זְמַן חֲרוּתָנוּ (בְּאַהֲבָה), מִקְרָא קִדְּשׁ, זְכָר לִיצִיאַת מִצְרַיִם. (וְשַׁבָּת) וּמוֹעֲדֵי קִדְּשׁ (בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן), בְּשִׂמְחָה וּבְשִׂשׁוֹן הַנְּחַלְתָּנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מִקְדֹּשׁ (הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים.

במוצאי שבת מוסיפין:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶד הָעוֹלָם, בּוֹרָא מְאֹרֵי הָאֵשׁ.

בהגדה המסורתית כתוב:
בין אור לחשך, בין ישראל
לעמים - משמע ישראל
משולים לאור והעמים
לחושך. השוואה זו
נחסכה על ידי השמטת
ההבדל בין ישראל לעמים.

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם המבדיל בין
קדש לחל, בין אור לחשך⁽¹⁾, בין יום השביעי
לששת ימי המעשה. בין קדשת שבת לקדשת
יום טוב הבדלת, ואת יום השביעי מששת ימי
המעשה קדשת. הבדלת וקדשת את עמך ישראל
בקדשתך. ברוך אתה יהוה המבדיל בין קדש
לקדש.

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם, שהחנינו
וקימנו והגיענו לזמן הזה.
שותים רב כוס היין בהסבה.

ורחץ

נוטלין את הידים ואין מברכין "על נטילת ידים".

כרפס

טובלין כרפס פחות מפזית במי מלח, ומברכין:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם, בורא פרי
האדמה.

יחץ

בעלי הבית יבצעו את המצה האמצעית לשתיים ומצפינים
את החצי הגדול לאפיקומן.

מגיד

מגלים את המצות, מגביהים את הקערה ואומרים בקול:
רם:

בהגדה מסורתית כתוב:
הַשְׁתָּא הָכָא, לְשָׁנָה הַבָּאָה
בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל – סימן
לכתיבת ההגדה בגלות.
בימינו אין טעם לציין
זאת, אך יש טעם לציין
את הכמיהה לתיקון
עולם.

² במשנה, פסחים כתוב:
וכאן הבן שואל. אם אין
דעת בן--אביו מלמדו,
מה נשתנה הלילה
הזה...לפי דעתו של בן,
אביו מלמדו. מתחיל
בגנות, ומסיים בשבח. –
מלמד שעיקר ההתנהלות
בערב הפסח הוא לעורר
את השאלה והסקרנות
כדי לספר את הסיפור
המכונן מתוך רצון ועניין
ולא מתוך אונס. ולכן
מסירים את הקערה (את
השולחן של ימי חז"ל) כדי
לעורר עניין וסקרנות.
ראה התייחסות בארבעת
הבנים.

**הָא לְחָמָא עֲנִיָּא דִּי אָכְלוּ אַבְהֵתְנָא בְּאַרְעָא
דְּמִצְרַיִם. כָּל דְּכַפְּיֵן יִיתִי וְיִיכַל, כָּל דְּצָרִיךְ יִיתִי
וְיִפְסַח. הַשְׁתָּא הָכָא בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל, לְשָׁנָה
הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה⁽¹⁾, [ואין ירושלים
בנויה אלא ירושלים של צדק, שלום ומופת].
הַשְׁתָּא עֲבָדִי, לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּנֵי חֲזָרִין.**

מסירים הקערה מעל השלחן, מוזגין כוס שני וכאן
הבן/ת או אחד מן המסבים שואל⁽²⁾:

מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל

הַלַּיְלוֹת –

**שֶׁכָּל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֲמֵץ וּמִצָּה, הַלַּיְלָה
הַזֶּה כָּלּוּ מִצָּה.**

**שֶׁכָּל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שָׂאֵר יִרְקוֹת,
הַלַּיְלָה הַזֶּה מְרוֹר.**

**שֶׁכָּל הַלַּיְלוֹת אֵין אָנוּ מְטַבְּלִין אֶפְּיֵלוּ פְּעַם
אַחַת, הַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְּעָמִים.
שֶׁכָּל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵינוּ וּבֵין
מְסַבֵּין, הַלַּיְלָה הַזֶּה כָּלּוּ מְסַבֵּין.**

מניחים את הקערה על השלחן. המצות תהיינה
מגלות בשעת אמירת ההגדה.

**עֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם, וְיוֹצִיאֵנוּ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְזוּעַ נְטוּיָה.
וְאֵלוּ לֹא הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ
מִמִּצְרַיִם, הָרִי אָנוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ מִשְׁעַבְדִּים**

היינו לפרעה במצרים. ואפילו כלנו חכמים,
כלנו נבונים, כלנו זקנים, כלנו יודעים את
התורה, מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. וכך
המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משבח.

מעשה ברבי אלעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר
בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסבין
בבני ברק, והיו מספרים ביציאת מצרים כל
אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם:
רבותינו, הגיע זמן קריאת שמע של שחרית⁽¹⁾.

אמר רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן
שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת
מצרים בלילות עד שדרךשה בן זומא: שנאמר,
למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי
חיך, ימי חיך - הימים, כל ימי חיך -
הלילות.

בנגד ארבעה בנים דברה תורה. אחד
חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע
לשאל.

חכם מה הוא אומר? מה העדות והחקים
המשפטים אשר צוה יהוה אלהינו אתכם?
ואף אתה אומר לו: ואהבת לרעה כמוך⁽²⁾.

רשע מה הוא אומר? מה העבדה הזאת לכם?
לכם - ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל
כפר בעקר, אך יש ורשע הופך חכם⁽³⁾ במילדות
העבריות שביטלו גזירת הכלל ובחרו בחמלה.

כאן מסופר לראשונה
ובבלעדיות (אין מקור אחר
למפגש זה) על הלילה בו כתבו
החכמים את ההגדה של פסח.
עד מועד זה (תחילת המאה
השנייה) לא קיימו את "סדר
פסח" (ראה פירוט בהקדמה).
זהו אירוע מכונן המתאר את
הרגע בו יצרו חז"ל את אחד
הנרטיבים שעיצבו את עתידו
של עם ישראל.

במקביל מסופר לנו על
התכנסות נגדית שלא צלחה,
בה ניסה רבן גמליאל לבסס
את הריטואל החדש של פסח
על הלכה ולא על מיתוס
מכונן: מעשה ברבן גמליאל
וזקנים שהיו מסובין בבית
ביתוס בן זונין בלוד והיו
עסוקין בהלכות הפסח כל
הלילה עד קרות הגבר.
הגביהו מלפניהן ונועדו והלכו
להן לבית המדרש. (תוספתא
פסחים פרק י הלכה יב)

² נראה ראוי ונכון יותר
להעמיד בראש החוקים
והמשפטים את "ואהבת לרעה
כמוך" ולא את "אין מפטירין
אחר הפסח אפיקורן".

³ על העמדה הזו הרואה במי
שבחר לעמוד מול הזרם
ולפעול ברגעי שפל מוסרי
וערכי כנגד הנורמה, בחמלה
יתרה, בעשיית הטוב
והמטיב, בהצלת נפשות
וביצירת חיים כאדם שאינו
רשע, אלא חסיד אומות עולם
— ראה בהמשך.

תמימות מלשון אדם מוסרי,
ערכי וישר.

² הגאולה והיציאה לחירות
מחייבות אקטיביות ובחירה.
כדי לבחור יש לדעת לשאול.
בחברה הדמוקרטית האידיאל
הוא האדם הריבוני, אדם
ביקורתי, שואל, אדם הבוחר
לקיים ולא הולך בעיניים
עצומות כמרינטה אחר
הקיים. בעולם של גאולה אדם
שאינו יודע לשאול לא יכול
להיגאל אלא להמשיך ולהיות
משועבד לקיים.

³ בהגדה המקורית כתוב כאן:
וְהָיָה שְׁעִמְדָה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ!
שֶׁלֹא אֶחָד בְּלִבָּד עָמַד עָלֵינוּ
לְכַלּוֹתֵנוּ, אֶלֶּא שְׁבָכֵל דָּוָר וְדָוָר
עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ,
וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילֵנוּ
מִיָּדָם. – נרטיב קורבני זה
התאים מאוד לזמן כתיבת
ההגדה, אך בימינו הוא בעייתי
מאוד ולכן הושמט בהגדה זו.

⁴ זו ליבת ההגדה וכאן נבחרו
שני סיפורים מכווננים של
יציאת מצרים – סיפור בת
פרעה וסיפור חציית הים. שני
סיפורים אלה מבטאים עולם
ערכי שעליו ראוי ונכון להשתית
חברה ריבונית חזקה ובת-
קיימא.

⁵ בפרשת השבת אבידה, דברים
כב, כתוב: לא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר
אֶחִיד או אֶת שֵׁיו נִדְחִים
וְהִתְעַלְמַת מֵהֶם הַשֵּׁב תִּשָּׁבֵם
לְאֶחִיד... וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֹת
אֶחִיד אֲשֶׁר תֵּאבֵד מִמֶּנּוּ
וּמִצִּאֲתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם.
ראיית העוול מטילה בהכרח
אחריות על הרואה בין אם הוא
רוצה ובין אם לאו ומוטלת עליו
החובה לפעול למיגורו. אדם
שאינו פועל הופך בעצם למשתף
פעולה בהמשך קיומו של
העוול. ראה גם סוגיית "לא
תעמוד על דם רעך".

⁶ תלמוד בבלי, ברכות ל"ב ע"ב.

שְׁנֵאמַר: כִּי לֹא כְנָשִׁים הַמְצַרִּית הָעֵבֶרִית כִּי
חַיּוֹת הָנָה בְּטָרִם תִּבּוֹא אֲלֵהֶן הַמֵּיֻלְדֹת וְיִלְדוּ.

תָּם מָה הוּא אוֹמֵר? מָה זֹאת? וְאָמַרְתְּ אֵלָיו:
צְדָקַת תָּמִים תִּישֵׁר דְרָכֶיךָ⁽¹⁾.

וְשֵׁאִינוּ יוֹדְעֵי לְשֵׁאוֹל - אֶת פֶּתַח לוֹ,

שְׁנֵאמַר: וְהִגַּדְתְּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר
שִׁיבִין וּישְׁכִיל אַחֲרֵית דְּבַר מְרֵאשִׁיתוֹ, וּיוֹצִיא
דְּבַר מְדַבֵּר, וּידְמָה דְּבַר לְדַבֵּר, וּיבִין בְּמִידוֹת,
וְאָמַר לוֹ: אֵילּוּ הִיָּה שָׁם, לֹא הִיָּה נִגְאָל⁽²⁾.

... (3)

יניחו הפוס מ'דיהם ויגלו את המצות.

צֵא וּלְמִוֶד⁽⁴⁾ מָה בְּקִשָּׁה בַת פְּרַעַה לַעֲשׂוֹת
לְמִשָּׁה. שְׁמִשָּׁה לֹא חָמַל אֲלֵא עַל עַמּוֹ וּבַת
פְּרַעַה חָמַלָה עַל אוֹיְבֵיהָ, שְׁנֵאמַר:

וְתִפְתַּח וְתִרְאֶהוּ אֶת הַיֶּלֶד

וְהִנֵּה נֶעַר בְּכָה וְתַחְמֹל עָלָיו

וְתֵאמֹר מִיֶּלְדֵי הָעֵבֶרִים זֶה.

• וְתִפְתַּח וְתִרְאֶהוּ אֶת הַיֶּלֶד – מַלְמֹד
שְׁכַל הַרוּאָה אֵינוֹ יוֹכֵל לְהִתְעַלֵּם, שְׁנֵאמַר: לֹא
תִרְאֶה וְהִתְעַלְמַת מֵהֶם, לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם⁽⁵⁾.

• וְהִנֵּה נֶעַר בְּכָה – שְׁנֵאמַר⁽⁶⁾: מִיּוֹם
שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִנְעָלוּ שַׁעֲרֵי תַפְלָה וְאָף

[9]

החמלה זהו רגש עילאי, ביטוי של טוב לב מיוחד כלפי הסובל במטרה להקל את סבלו. החמלה נובעת ממפגש עם הסבל וחוסר יכולת להתעלם ממנו. הסבל מוליד אצל החומל אמפתיה בה החומל קולט ומבין במידה מסויימת את מצבו הנפשי של הסובל, אך לא מזדהה עמו, אלא נשאר במקומו. השלב האחרון בחמלה הוא שלב המעשה. החומל נוקט אמצעים מעשיים על מנת להיטיב עם הסובל ולהקל על סבלו. בת פרעה מבצעת את המעשה האולטימטיבי בכך שהופכת את משה לבנה.

² לפי סיפור מדהים ומרעיש זה, עם ישראל נולד מתוך חמלה של גדולת האויבים והצוררים. בת פרעה גדלה בתוך ארמון וסביבה שבה להרוג תינוקות יהודיים זו מצווה ומעשה מוסרי ממעלה ראשונה, הרי כל בן יהודי הוא מחבל פוטנציאלי ומאיים על מצרים, כדברי פרעה: "וַיֹּאמֶר אֶל עֲמוֹ הֲנֵה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעַצוּם מִמֶּנּוּ. הֲבָה נִתְחַכְמָה לֹא פֶן יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם הוּא עַל שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ". בת פרעה נולדה לתוך מציאות זו ואם הייתה מטביעה את משה או פשוט זונחת אותו זה היה נראה טבעי לגמרי. אך ראו זה פלא, בת המלך, לא אדם פשוט מהישוב, בת המלך בכבודה ובעצמה לא הייתה יכולה להתעלם ממראו ומהדמעה של תינוק קטן. היא ראתה בו אדם ככל האדם. רגש החמלה של בת למשפחת גדולי הצוררים הציל את גואל העם. בזכות החמלה של האויבת שלנו עם ישראל זכה להיגאל.

סיפור מכונן זה, שמשום מה נשכח, בתולדות עמנו מחייב אותנו לנהוג בדמותה של בת פרעה. כעם שזה סיפור תחייתו מחויב לנהוג כך כלפי כל מי שעתיד להיות במגע עמו. החמלה, ולא הקורבניות, היא זו שצריכה להדריך אותנו בבואנו להקים את הריבונות השלישית של עם ישראל. החמלה מגיעה ממקום של עוצמה, של כוח פיסי ומוסרי כאחד. בניגוד לקורבנות הנובעת מפחד, חולשה ובשילוב עם כוח פיסי מולידה אכזריות, רואה בכל 'אחרי' אויב ומפגע, ממש כמו שפרעה ראה בעיניו הטועות את עם ישראל. קורבנות מולידה את ההפך מחמלה. נטישת הנרטיב הקורבני לטובת נרטיב של חמלה יחד עם הסיפור הריבוני (בהמשך) יכולה להוביל לשינוי ולתיקון עולם.

על פי ששערי תפלה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו. הסבל והדמעה פותחים את הלב ואת שערי השמיים ומולידים את הרעות.

• וְתַחְמַל עָלָיו – ללמדך שפני משה וסבלו הולידו חמלה⁽¹⁾ ותיקון, שנאמר: וַיְהִי לָהּ לְבָן.

• וְתֵאמֹר מִיִּלְדֵי הָעֵבְרִים זֶה – להראות גדולתו של עם הנולד מחמלה ופועל בחמלה כלפי האחרים⁽²⁾.

מרימים את הכוס ואומרים:

וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר:

דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּשׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירֹת בֵּין מִגְדַל וּבֵין הַיָּם. וַיֹּאסֶר פְּרַעֲהָ אֶת רַכְבּוֹ וְאֶת עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ: וַיִּקַּח שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בַּחֹר וְכָל רֶכֶב מִצְרַיִם וְשָׁלְשָׁם עַל כָּלָּו. וַיַּפְרֵעַה הַקָּרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד: וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה הַמְבִלִי אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לְמוֹת בְּמִדְבָר מֵה זֹאת עֲשִׂיתָ לָנוּ לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם: כִּי טוֹב לָנוּ עַבְדָּ אֶת מִצְרַיִם מִמֵּתָנוּ

בפשט הכתוב נראה שמדובר בשש מאות רכבים, כל רכב מצרים, ושלושה לוחמים על כל רכב, כלומר 1500 לוחמים נבחרים. כדברי 'כלי יקר' (הוא פירוש על חמישה חומשי תורה שנכתב על ידי רבי שלמה אפרים מלונטשיץ במאה ה-17. הספר התקבל כאחד מעמודי התווך של פרשנות המקרא): "איך מלאו לבו לילך עם שש מאות רכב על ששים ריבוא? ואע"פ שנאמר וכל רכב מצרים ודאי לא מכל ארץ מצרים קבץ לפי שעה שלא היה לו שהות זמן כל כך אלא מעיר אחת לקח והיא מצרים עצמה, ואפילו מעיר זו לא לקח כי אם מן הירא את דבר ה' והמה המיעוט."

בַּמִּדְבָּר: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם אֵל תִּירָאוּ הַתִּיַצְבוּ וְרֹאוּ אֶת יְשׁוּעַת יְהוָה. יְהוָה יִלְחַם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחַרְשׁוּן: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה מִה תִצַּעַק אֵלַי, דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ:

❖ **דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – אָנוּסִים עַל פִּי הַדְּבוּר.**

❖ **וַיִּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירָת בֵּין מִגְדֵּל וּבֵין הַיָּם – אֵל תִּקְרָא פִי הַחִירָת אֵלָּא פִי הַחִירָת, לְלַמֵּד שֶׁעַמְדוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל פִּי הַחִירָת, בֵּין הַיָּם וּבֵין מִצְרַיִם.**

❖ **וַיִּקַּח שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בַּחֹזֶר וְכָל רֶכֶב מִצְרַיִם וְשָׁלְשָׁם עַל כַּלּוֹ – מִלְמַד**

שהיה צבא מצרים קטן⁽¹⁾ לעומת בני ישראל העצומים, שנאמר: וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִרַעְמֶסֶס סִכְתָּה כִּשְׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רִגְלֵי הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף.

❖ **וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסְעֵ אַחֲרֵיהֶם – מִצְרַיִם נֹסְעֵ כְּתוּב וְאִין כְּתוּב מִצְרַיִם נֹסְעִים, לְלַמֵּד שֶׁרֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם כְּגוֹף אֶחָד מֵאִיִּם בְּשֵׁל הָעֲבָדוֹת בְּלִיבָם.**

❖ **וַיִּירָאוּ מְאֹד – מִלְמַד שֶׁלֹּא יָדְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כּוֹחַם וְגוֹדְלָם.**

ההבנה העמוקה של התורה לפיה רק האדם יכול להוציא עצמו ממצב של עבדות לחירות מלמדת אותנו פרק חשוב בימינו. כדי להיות בני חורין, עלינו להבין שהקמת מדינה כשלעצמה אינה מספיקה. עלינו ליצור חברה הבוחרת יום יום, שעה שעה, לצאת לחופשי. חברה כזו חייבת לקדש את הבחירה והמעשה של האדם כיצור ריבוני. אל לה להישען על כוחות חיצוניים לה - אם זה אויב משותף (אותה תחושת קורבנות) או לחלופין אלהים והנס, כפי שתורה אומרת בשם אלהים "מה תצַעַק אֵלַי דָּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ". נרטיב זה מטיל את כובד האחריות על החברה ותובע ממנה להיות ערנית ומודעת. עליה לעשות חשבון נפש תמידי ביחס למידת היותה בת חורין, ערכית ומוסרית.

• הַמְבֹלֵי אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם
 לְקַחְתָּנוּ לְמוֹת בְּמִדְבָּר מִה זֹאת עֲשִׂיתָ
 לָנוּ לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם – מלמד שפחדו
 בני ישראל מהחירות והייתה כמוות בעיניהם.
 • כִּי טוֹב לָנוּ עֲבַד אֶת מִצְרַיִם מִמֹּתָנוּ
 בְּמִדְבָּר – שנאמר: סומא אין לו בושת.
 נהפכה מצרים בעיני ישראל הסומות מעושק
 וממית לארץ מבטחים.
 • וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם אֵל תִּירָאוּ
 הַתִּיַעֲבוּ וְרָאוּ אֶת יְשׁוּעַת יְהוָה – ללמדך
 שבדעת משה וישראל להעמיד את הישועה
 בידי האלהים להעבירם מעבדים בנפש לבני
 חורין.
 • יְהוָה יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחַרְשׁוּן –
 לומר שאין לאדם חלק פעיל במעשה החירות.
 • וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה מַה תִּצְעַק
 אֵלַי דָּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ –
 ללמדך שאין בידי האלהים להוציא את עמו
 מעבדות לחירות. יכול להעמידם על פי
 החירות אך פעולת היציאה היא על יסוד
 הבחירה והמעשה בלבד. כאן אין מקום
 לאלהים אלא לאדם⁽¹⁾.

בהגדה המסורתית מופיע יותר מאוחר, אך נראה שכאן זה המקום הנכון להעמידו.

לְפִיכָּךְ, בְּכֹל דָּוָר וְדָוָר חָיָב אָדָם לְרְאוֹת
אֶת עַצְמוֹ כְּאִלוֹ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם,
שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בְּעָבוּר
זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם. לֹא אֵת
אֲבוֹתֵינוּ בַלְבָּד גָּאֵל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֶלָּא אִף
אוֹתָנוּ גָּאֵל עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא
מִשָּׁם.⁽¹⁾

אֵלֹהֵי עֵשָׂר מִכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
עַל הַמִּצְרַיִם בְּמִצְרַיִם, וְאֵלֹהֵי הַן:
דָּם, צַפְרָדַע, כְּנִים, עָרוֹב, דְּבַר, שְׁחִין, בְּרָד,
אֲרָבָה, חֲשָׁד, מַכַּת בְּכוֹרוֹת
רַבִּי יְהוּדָה הֵיךְ נוֹתֵן בָּהֶם סְמָנִים: דַּצ"ד
עַד"ש בְּאֲח"ב.

וְאֵיךְ הֵיךְ מִבְּקֵשׁ מִפְּרָעָה לְשַׁלְּחָם, וְהוּא
מִכָּרַח שֶׁלֹּא לְשַׁלְּחָם? (2) שְׁנֵאמַר: וְחִזְקֵתִי
אֶת לֵב פְּרָעָה. וְאֵיךְ עֲנִשׁ אַחַר כֵּן בְּמִכּוֹת
כְּאִשֶּׁר לֹא שַׁלְּחָם?

לְלַמּוֹד, שֶׁבְּרִשׁוֹת הָאָדָם הִיא הַמִּצְוָה
וְהַעֲבָרָה, וְהוּא הַבּוֹחֵר בְּפַעֲלוֹתֶיהֶן: מַה שִּׁיֶּרְצָה
לַעֲשׂוֹתוֹ - יַעֲשֶׂה; וְמַה שֶּׁלֹּא יֶרְצָה לַעֲשׂוֹתוֹ - לֹא
יַעֲשֶׂה; רַק אִם עֲשִׂיתָ הִרְעָה תִּהְיֶה לְטַבְעוֹ שֶׁל
אָדָם וְכֵן תִּתְּבַטֵּל בְּחִירָתוֹ, וְזֶה: וְחִזְקֵתִי אֶת לֵב
פְּרָעָה, שֶׁהִתְמַכַּר לַעֲשׂוֹת הִרְעָה וְלֹא הִיָּה יֹכֵל

² לקוח מתוך: הרמב"ם,
שמונה פרקים, פרק ח'
(הקדמה למסכת אבות).
הרמב"ם כופר ברעיון
ההשגחה הפרטי וקובע
שלאדם חופש הבחירה
המלא. הסברו לסיפור
פרעה מלמד שאדם הבוחר
לעשות דברים רעים
"מתמכר" לרע עד כדי כך
שאינו יכול לבחור בטוב
כלל. אדם המתמכר לרע
משכנע עצמו כי מעשיו
הרעים טובים המה וכי יש
לו הצידוק המוסרי לעשות
את מעשיו. הוא הופך עיוור
למצבו הנפשי ולכן אינו בן
חורין יותר. הרמב"ם מציע
לנו ללמד את נפשנו מעלות
טובות על מנת להמנע
ממצב זה של התמכרות
לרע ואיבוד יכולת הבחירה
בפועל.

לבחור בטוב. ומפני זה - צריך לו לאדם
שישתדל לקנות לנפשו המעלות הטובות, והוא
אמר: אם אין אני לי - מי לי?

רבן גמליאל היה אומר: כל שלא אמר
שלה דברים אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו,
ואלו הן:

פסח, מצה, ומרור

פסח שהיו אבותינו אוכלים בזמן שבית
המקדש היה קיים, על שום מה? על שום
שפסח הקדוש ברוד הוא על בתי אבותינו
במצרים⁽¹⁾, שנאמר: ואמרתם זבח פסח הוא
ליהוה, אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים
בנגפו את מצרים, ואת בתינו הציל, ויקד העם
וישתחו.

מראים את המצות למסבים ואומרים:

מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה? על שום
שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד
שנגלה עליהם מלך המלכים, הקדוש
ברוד הוא, וגאלם, שנאמר: ויאפו את הבצק
אשר הוציאו ממצרים עגת מצות, כי לא חמץ,
כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה, וגם
צדה לא עשו להם.

מראים את המרור למסבים ואומרים:

המילה "פסח" המקראית
משמעותה 'שמר' 'הגן',
כדברי הנביא ישעיה:
"כצפרים עפות כן יגן יהוה
צבאות על ירושלים גנון
והציל פסח והמליט".
כלומר אלהים שמר על בתי
היהודים מפני כוח שנקרא
משחית: "ופסח יהוה על
הפתח ולא יתן המשחית
לבא אל בתיכם לנגף" (כאן
ניתן למצוא רמז לכוחות
אלוהיים שונים במקרא).
השמירה נעשתה על ידי הדם
של השה התמים שהוקרב
ונאכל כולו בליל היציאה.
לכן, קורבן פסח נקרא
"פסח" ועל שמו נקרא חג
הפסח בתקופת בית
המקדש. המשמעות הנפוצה
של דילג לקוחה מהמילה
"פסח".

מְרֹדֵד זֶה שְׁאֵנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם
שְׁמָרוּ הַמְצָרִים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמְצָרִים,
שְׁנֹאֵמַר: וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעַבְדָּה קָשָׁה,
בַּחֲמֹר וּבִלְבָנִים וּבְכָל עַבְדָּה בַשְּׂדֵה אֶת כָּל
עַבְדְּתֶם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרָד. וּלְכֹן, מִצּוּיִם
יִשְׂרָאֵל לְנַהוּג בְּכָל הָעֲשׂוּקִים, הַסּוֹבְלִים,
הַזְרִים וּבְכָל אָדָם חַמְלָה יִתְרָה^(א), שְׁנֹאֵמַר:

❧ **וְאֵהֱבִיתֶם אֶת הַגֵּר כִּי גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ**
מִצְרַיִם.

❧ **כְּאֲזָרוּחַ מִכֶּם יִהְיֶה לָכֶם הַגֵּר הַגֵּר אֶתְכֶם**
וְאֵהֱבִיתֶם לוֹ כְּמוֹדֵךְ כִּי גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם.

❧ **לֹא תַעֲשֶׂה שְׂכִיר עֲנִי וְאֲבִיוֹן מֵאֲחִידֹךְ אוֹ**

מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ בְּשַׁעֲרֶיךָ: לֹא תִטֶּה מִשְׁפַּט
גֵּר יְתוֹם וְלֹא תִחַבֵּל בְּגֵד אֱלֵמְנָה: וְזָכַרְתָּ כִּי
עָבַד הֵייתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם
עַל כֵּן אֲנֹכִי מִצְוֶה לַעֲשׂוֹת אֶת הַדָּבָר הַזֶּה.

❧ **כִּי תִקְעַר קִצְרֶיךָ בַשְּׂדֵה וְשָׁכַחְתָּ עֲמֹר**

בַשְּׂדֵה לֹא תִשׁוּב לְקַחְתּוֹ לַגֵּר לִיתוֹם וְלֵאֱלֵמְנָה
יְהִי לָמַעַן יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה
יָדֶיךָ: וְזָכַרְתָּ כִּי עָבַד הֵייתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל כֵּן
אֲנֹכִי מִצְוֶה לַעֲשׂוֹת אֶת הַדָּבָר הַזֶּה.

❧ **וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁבֶת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא**

תַּעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה אֹתָהּ וּבָנָךְ וּבִתְךָ וְעַבְדְּךָ
וְאִמְתְּךָ וְשׂוֹרְךָ וְחֹמְרְךָ וְכָל בְּהֵמַתְךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר

המרור שלנו מהווה ציווי מוסרי עבורנו למנוע מרור מכל עשוק, זר, 'אחר', עני, מוחלש, משועבד ובעצם מכל אחד. ולא רק זאת אלא אף לאהוב. זוהי משימתנו של העם היהודי בבחינת עם סגולה (ברוח פירושו של א.ד. גורדון) – להיות אור של ערכיות, מוסר ואהבת האדם בכלל והמדוכא בפרט. כדברי בן גוריון: "העולם כולו צמא לחזון חיים חדשים, לחזון חברה חדשה. מאיתנו לא ייבצר הדר לבנותו. לא נתחרה בעמים אחרים ולא נשתווה אליהם בעושר, בכוח, במספר. בכל אלה הוגבלנו וצומצמנו בגזירת ההשגחה ההיסטורית, אין בידינו לקרוע רוע הגזירה. בדבר אחד אנו מסוגלים לעלות על כל עם אחר: בעיצוב חברה חדשה." (חזון ודרך, כרך ה').

בְּשִׁעְרֵיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וְאַמְתָּךְ כְּמוֹדֶ: וְזָכַרְתָּ
כִּי עַבְדְּךָ הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְאָךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרַע נְטוּיָה עַל כֵּן
צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת

מגביהים את הפסוק

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חֲבִיבִים לְהוֹדוֹת, לְהַלֵּל, לְשַׁבַּח,
לְפָאֵר, לְרוֹמֵם, לְהַדְרֵ, לְבָרֵךְ, לַעֲלֶה וּלְקַלֵּס אֶת
שְׁעָשׂוּ אֲבוֹתֵינוּ אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֹהִים⁽¹⁾:
הוֹצִיאָנוּ מֵעַבְדוֹת לְחֵרוֹת מִיַּגוֹן לְשִׁמְחָה, וּמֵאֲבָל
לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גְּדוֹל, וּמִשְׁעָבוֹד
לְגֹאֲלָה. וְנֹאמַר שִׁירָה חֲדָשָׁה: הַלְלוּיָהּ.

בְּצֵאתָ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לַעֲזָ.
הִיְתָה יְהוּדָה לְקֹדֶשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מִמְּשֻׁלוֹתָיו. הָיִם
רָאָה וַיִּנָּס הַיַּרְדֵּן יֹשֵׁב לְאַחֹר. הֶהָרִים רָקְדוּ
כְּאֵילִים גְּבַעוֹת כְּבָנֵי צֹאן. מִה לָּךְ הָיִם כִּי תִנוּס
הַיַּרְדֵּן תִּסָּב לְאַחֹר. הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים
גְּבַעוֹת כְּבָנֵי צֹאן. מִלִּפְנֵי אֲדוֹן חוֹלֵי אֶרֶץ מִלִּפְנֵי
אֱלֹהֵי יַעֲקֹב. הֶהָפְכֵי הַצּוּר אֶגָּם מִיָּם חֲלָמִישׁ
לְמַעַיְנוּ מִיָּם.

בהגדה המסורתית כתוב:
"לְמִי שֶׁעָשָׂה לְאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ
אֶת כָּל הַנְּסִיִּם הָאֵלֹהִים:
הוֹצִיאָנוּ מֵעַבְדוֹת
לְחֵרוֹת... – וְהָרִי לְמַדְנוּ
כִּאֵן שֶׁהִצִּיאָה מֵעַבְדוֹת
לְחֵרוֹת זֶהוּ מַעֲשֵׂה שֶׁל
הָאֵדָם הַרִיבוֹנִי, אִי לִכְךָ
אוֹתוֹ יֵשׁ לְשַׁבַּח וּלְקַלֵּס.
מִסִּיבָה זוֹ מוֹפִיעַ הַשִּׁיר "אֲנִי
מֵאֲמִיךְ" שֶׁל טֶשֶׁרֶנִּיחוֹבֶסְקִי
מִיד לְאַחַר אֲמִירָה זוֹ.

אני מאמין

שְׁחָקִי, שְׁחָקִי עַל הַחַלּוּמוֹת,
זוֹ אֲנִי הַחוֹלֵם שָׁח.
שְׁחָקִי כִּי בְּאָדָם אֲאָמִין,
כִּי עוֹדֵנִי מֵאֲמִין בְּךָ.

כִּי עוֹד נִפְשֵׁי דְרוֹר שׁוֹאֲפֹת
לֹא מִכְרַתִּיהָ לְעַגְל-פֶּזוּ,
כִּי עוֹד אֲאָמִין גַּם בְּאָדָם,
גַּם בְּרוּחוֹ, רוּחַ עֵז.

רוּחוֹ יִשְׁלִיךְ כְּבִלֵי-הַבָּל,
רֹמְמֵנוּ בְּמַתִּי-עַל;
לֹא בְרַעַב יָמוֹת עֶבֶד,
דְּרוֹר – לַנֶּפֶשׁ, פֶּת – לְדָל.

שְׁחָקִי כִּי גַם בְּרַעוֹת אֲאָמִין,
אֲאָמִין, כִּי עוֹד אֶמְצָא לָב,
לָב תִּקְוֹתֵי גַם תִּקְוֹתֶיךָ,

מִגְבֵּיהֶם אֶת הַכּוֹס.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּזֶן.

שׁוֹתִין אֶת הַכּוֹס בְּהִסְבֵּת שְׁמַאל.

רחץ

נוֹטְלִים אֶת הַיַּדִּים וּמִבְרָכִים

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם.

יְחוּשׁ אֲשֶׁר, יִבְיִן כְּאֵב.
אֲאָמִינָה גַם בְּעַתִּיד,
אִף אִם יִרְחַק זֶה הַיּוֹם,
אֲךָ בּוֹא נְבוֹא – יִשְׁאוּ שְׁלוֹם
אֲזוּ וּבִרְכָה לְאֵם מְלָאִם.

יָשׁוּב יִפְרַח אֲזוּ גַם עַמִּי,
וּבְאֶרֶץ יְקוּם דּוֹר,
בְּרִזָּל-כְּבִלְיוֹ יוֹסֵר מְנוֹ,
עֵין-בְּעֵין יִרְאֶה אוֹר.
יְחִיָּה, יִצְהָב, יִפְעַל, יַעֲשֵׂה,
דּוֹר בְּאֶרֶץ אֲמָנָם חֵי
לֹא בְּעַתִּיד – בְּשָׂמִים,
חַיֵּי-רוּחַ לוֹ אֵין דִּי.

אֲזוּ שִׁיר חֲדָשׁ יִשִּׁיר מְשׁוֹרֵר,
לִיכִי וְנִשְׁגָב לְבוֹ עַר;
לוֹ, לְצָעִיר, מַעַל קִבְרֵי
פְּרָחִים יִלְקֻטוּ לְזֵר.

מוציא, מצה

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם המוציא לחם מן הארץ.
ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מצה.

מרור

כל אחד מהמסבים לוקח כזית מרור ומטבלו בחרוסת, חוזר ומנער החרוסת, מברך ואוכל בלי הסבה.

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מרור.

כורך ומטביל

כל אחד מהמסבים לוקח כזית מן המצה השלישית עם כזית מרור וכורכים יחד, אוכלים בהסבה ומברכים:

המוציא מחושך לאור, מעבדות לחירות ומעוול למעשים טובים.

שלחן עורך

אוכלים ושותים הפעודה הערוכה ונהגים לאכול תחלה ביצים מבשלות. ולא יאכלו יותר מדי, שלא תהיה עליהם אכילת אפיקומן אכילה גסה.

צפון

אחר גמר הפעודה לוקח כל אחד מהמסבים כזית מהמצה שהיתה צפונה לאפיקומן ואוכל ממנה כזית בהסבה. וצריך לאכלה קדם חצות הלילה.

ברך

מוזגין כוס שלישי ומברכין.

שיר המעלות בשוב יהוה את שיבת ציון היינו כחלמים. אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה אז יאמרו בגוים הגדיל יהוה לעשות עם אלה. הגדיל יהוה לעשות עמנו היינו שומחים. שובה יהוה את שביתנו כאפיקים בנגב. הזרעים בדמעה ברנה יקצרו. הלוח ילך ובכה נשא משך הזרע בא נבוא ברנה נשא אלמתינו.

הַנְּנִי מוֹכֵן וּמְזַמֵּן לְקַיֵּם מִצְוֹת כּוֹס שְׁלִישִׁי

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן.

שׁוֹתִין בְּהֶסְבֵּת שְׂמַאל.

נוהגים לפתוח הדלת, למזוג כוס (לכבודו של אליהו הנביא) ולהכריז⁽¹⁾:

שִׁפְךְ אֶהֱבֶתְךָ⁽²⁾ עַל הַגּוֹיִים אֲשֶׁר יִדְעוּךָ וְעַל

מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ קוֹרְאִים, בְּגִלְלֵי חֲסִדִים

שֶׁהֵם עוֹשִׂים עִם זֶרַע אָדָם הָרָאוּשׁוֹן וּמִגְנִיּוֹם עַל

עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל. יִזְכּוּ לְרָאוֹת בְּסִפְתָּ בְּחִירֶיךָ

וְלִשְׂמַח בְּשִׂמְחַת גּוֹיֶיךָ

הַלֵּל

מוזגים כוס רביעי ואומרים עליו את ההלל:

הוֹדֵדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ.

יֹאמְרוּ נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ.

יֹאמְרוּ נָא בֵּית אֱהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ.

יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ.

בהגדה המסורתית כתוב:
"שִׁפְךְ חֲמַתְךָ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
לֹא יִדְעוּךָ וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר
בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ. כִּי אֶכַּל אֶת
יַעֲקֹב וְאֶת גְּוֵהוּ הַשָּׂמוֹ. שִׁפְךָ
עֲלֵיהֶם זַעֲמֶךָ וְחֲרוֹן אַפְּךָ
יִשְׁיֶגֶם. תִּרְדֹּף בְּאֵף וְתִשְׁמִידֵם
מִתַּחַת שָׁמַיִם יְהוָה". בקשת
נקמה זו שייכת לנרטיב
הקורבני המבקש נקמה בכל
אלה המקשים להשמידנו.
בגלות בקשה זו הייתה ללא
יכולת ממשית לביצוע
והיוותה מקור לסוג של
נחמה. כיום שביכולתנו
להפעיל כוח רב, לבקשה זו
יש פוטנציאל מסוכן מאוד
ולכן יש לשנותה!

² נוסח שנמצא בכתב יד של
הגדה לפסח מ-1521
המיוחסת לנכד רש"י.

הללויה

הללויה לעולם, הללויה לעולם,
הללויה ישירו כולם הללויה ישירו כולם
במילה אחת בודדה והענבלים הגדולים
הלב מלא בהמון תודה יהדהדו בהמון צלילים
והולם גם הוא - איזה עולם נפלא. ואתנו הם יאמרו, הללויה.
הללויה עם השיר, הללויה על הכל
הללויה על יום שמאיר, הללו על מחר ואתמול
הללויה על מה שהיה, הללויה, ותנו יד ביד
ומה שעוד לא היה - ושירו מלב אחד -
הללויה. הללויה

הללויה

הללויה בצלצלי-שמע
הללויה בצלצלי תרועה.
כל הנשמה, תהלה לה, הללויה

הנני מוכן ומזמן לקיים מצות כוס רביעי

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן.
ישותה בהסבת שמאל

נרצה

חסל סדור פסח כהלקתו, זך שוכן מעונה,
ככל משפטו וחקתו. קומם קהל עדת מי מנה.
כאשר זכינו לסדר אותו, בקרוב נהל נטעי כנה,
כן נזכה לעשותו. פדוים לציון ברנה.
לשנה הבאה בירושלים הראויה.

פי לו נָאָה, פי לו יָאָה [פְּתֵר מְלוּכָה]

אָדִיר בְּמְלוּכָה, בְּחֹר פְּהֻלָּה, גְּדוּדָיו יֵאֱמָרוּ לוֹ : לָךְ וּלְךָ, לָךְ פִּי לָךְ, לָךְ אֵף לָךְ, לָךְ יְהוּה הַמְּמַלְכָה, פִּי לוֹ נָאָה, פִּי לוֹ יָאָה [פְּתֵר מְלוּכָה].

דְּגוּל בְּמְלוּכָה, הַדּוּר פְּהֻלָּה, וְתִיקוּ יֵאֱמָרוּ לוֹ : לָךְ וּלְךָ, לָךְ פִּי לָךְ, לָךְ אֵף לָךְ, לָךְ יְהוּה הַמְּמַלְכָה, פִּי לוֹ נָאָה, פִּי לוֹ יָאָה [פְּתֵר מְלוּכָה].

זָכָאֵי בְּמְלוּכָה, חֲסִין פְּהֻלָּה טַפְסָרְיוֹ יֵאֱמָרוּ לוֹ : לָךְ וּלְךָ, לָךְ פִּי לָךְ, לָךְ אֵף לָךְ, לָךְ יְהוּה הַמְּמַלְכָה, פִּי לוֹ נָאָה, פִּי לוֹ יָאָה [פְּתֵר מְלוּכָה].

יְחִיד בְּמְלוּכָה, כְּבִיר פְּהֻלָּה לַמּוֹדָיו יֵאֱמָרוּ לוֹ : לָךְ וּלְךָ, לָךְ פִּי לָךְ, לָךְ אֵף לָךְ, לָךְ יְהוּה הַמְּמַלְכָה, פִּי לוֹ נָאָה, פִּי לוֹ יָאָה [פְּתֵר מְלוּכָה].

מוֹשֵׁל בְּמְלוּכָה, נוֹרָא פְּהֻלָּה סְבִיבָיו יֵאֱמָרוּ לוֹ : לָךְ וּלְךָ, לָךְ פִּי לָךְ, לָךְ אֵף לָךְ, לָךְ יְהוּה הַמְּמַלְכָה, פִּי לוֹ נָאָה, פִּי לוֹ יָאָה [פְּתֵר מְלוּכָה].

עֲנִיו בְּמְלוּכָה, פּוֹדָה פְּהֻלָּה, צַדִּיקוֹ יֵאֱמָרוּ לוֹ : לָךְ וּלְךָ, לָךְ פִּי לָךְ, לָךְ אֵף לָךְ, לָךְ יְהוּה הַמְּמַלְכָה, פִּי לוֹ נָאָה, פִּי לוֹ יָאָה [פְּתֵר מְלוּכָה].

קְדוֹשׁ בְּמְלוּכָה, רְחוּם פְּהֻלָּה שְׁנֵאֲנִיו יֵאֱמָרוּ לוֹ : לָךְ וּלְךָ, לָךְ פִּי לָךְ, לָךְ אֵף לָךְ, לָךְ יְהוּה הַמְּמַלְכָה, פִּי לוֹ נָאָה, פִּי לוֹ יָאָה [פְּתֵר מְלוּכָה].

תִּיקוּף בְּמְלוּכָה, תּוֹמֵד פְּהֻלָּה תְּמִימִיו יֵאֱמָרוּ לוֹ : לָךְ וּלְךָ, לָךְ פִּי לָךְ, לָךְ אֵף לָךְ, לָךְ יְהוּה הַמְּמַלְכָה, פִּי לוֹ נָאָה, פִּי לוֹ יָאָה [פְּתֵר מְלוּכָה].

אָדִיר הוּא יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב.

בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל בְּנֵה, אֵל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקָרוֹב.

בְּחֹר הוּא, גְּדוּל הוּא, דְּגוּל הוּא יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב. בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב.

אֵל בְּנֵה, אֵל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקָרוֹב.

הַדּוּר הוּא, וְתִיק הוּא, זָכָאֵי הוּא, חֲסִיד הוּא יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב. בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל בְּנֵה, אֵל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקָרוֹב.

טְהוֹר הוּא, יְחִיד הוּא, כְּבִיר הוּא, לְמוֹד הוּא, מְלֻךְ הוּא יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב. בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל בְּנֵה, אֵל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקָרוֹב.

נוֹרָא הוּא, סְגִיב הוּא, עֲזוּז הוּא, פּוֹדָה הוּא, צַדִּיק הוּא יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב. בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל בְּנֵה, אֵל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקָרוֹב.

קְדוֹשׁ הוּא, רְחוּם הוּא, שְׂדֵי הוּא, תִּיקוּף הוּא יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב. בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל בְּנֵה, אֵל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקָרוֹב.

אָחד מי יודע, אָחד אַני יודע..

אָחד אַלהינו שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְךָ :

שְׁנַיִם מי יודע, שְׁנַיִם אַני יודע. שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית. אָחד אַלהינו שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְךָ :

שְׁלֹשָׁה מי יודע, שְׁלֹשָׁה אַני יודע. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית, אָחד אַלהינו שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְךָ :

אַרְבַּע מי יודע, אַרְבַּע אַני יודע. אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית, אָחד אַלהינו שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְךָ :

חֲמִשָּׁה מי יודע, חֲמִשָּׁה אַני יודע. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית, אָחד אַלהינו שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְךָ :

שֵׁשׁ מי יודע, שֵׁשׁ אַני יודע. שֵׁשׁ סְדְרֵי מִשְׁנָה [אוּ שֵׁשׁ אֲמָהוֹת], חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית, אָחד אַלהינו שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְךָ :

שִׁבְעָה מי יודע, שִׁבְעָה אַני יודע. שִׁבְעָה יְמֵי שְׁבִיטָא, שֵׁשׁ סְדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית, אָחד אַלהינו שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְךָ :

שְׁמוֹנֶה מי יודע, שְׁמוֹנֶה אַני יודע. שְׁמוֹנֶה יְמֵי מִלְחָה, שִׁבְעָה יְמֵי שְׁבִיטָא, שֵׁשׁ סְדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית, אָחד אַלהינו שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְךָ :

תְּשַׁעָה מי יודע, תְּשַׁעָה אַני יודע. תְּשַׁעָה יְרַחֵי לְדָה, שְׁמוֹנֶה יְמֵי מִלְחָה, שִׁבְעָה יְמֵי שְׁבִיטָא, שֵׁשׁ סְדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית, אָחד אַלהינו שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְךָ :

עֶשְׂרֵה מי יודע, עֶשְׂרֵה אַני יודע. עֶשְׂרֵה דְבָרֵי אֵל, תְּשַׁעָה יְרַחֵי לְדָה, שְׁמוֹנֶה יְמֵי מִלְחָה, שִׁבְעָה יְמֵי שְׁבִיטָא, שֵׁשׁ סְדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית, אָחד אַלהינו שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְךָ :

אַחַד עָשָׂר מי יודע, אַחַד עָשָׂר אַני יודע. אַחַד עָשָׂר כּוֹכְבֵי אֵל, עֶשְׂרֵה דְבָרֵי אֵל, תְּשַׁעָה יְרַחֵי לְדָה, שְׁמוֹנֶה יְמֵי מִלְחָה, שִׁבְעָה יְמֵי שְׁבִיטָא, שֵׁשׁ סְדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית, אָחד אַלהינו שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְךָ :

שְׁנַיִם עָשָׂר מי יודע, שְׁנַיִם עָשָׂר אַני יודע. שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבִיטָא, אַחַד עָשָׂר כּוֹכְבֵי אֵל, עֶשְׂרֵה דְבָרֵי אֵל, תְּשַׁעָה יְרַחֵי לְדָה, שְׁמוֹנֶה יְמֵי מִלְחָה, שִׁבְעָה יְמֵי שְׁבִיטָא, שֵׁשׁ סְדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית, אָחד אַלהינו שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְךָ :

שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ, שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִדָּיָא. שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבִטָּיָא,
אֶחָד עָשָׂר כּוֹכְבָּיָא, עֶשְׂרֵה דְבְרֵיָא, תְּשַׁעַה נְרַחֵי לְדָה, שְׁמוֹנָה יָמֵי מִיֵּלָה, שְׁבַעַה יָמֵי שְׁבִתָּא,
שֵׁשָׁה סְדָרֵי מְשֻׁנָּה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אַבּוֹת, שְׁנֵי לַחוֹת הַבְּרִית,
אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאַרְצָא:

שמחה רבה

שמחה רבה שמחה רבה	מילאו כיסי באגוזים.
אביב הגיע פסח בא.	שמחה רבה....
שמחה רבה שמחה רבה	שאל שאל
אביב הגיע פסח בא.	שאל שאל ארבע קושיות
תפרו , תפרו	שתה אשתה
תפרו לי בגד עם כיסים	שתה אשתה ארבע כוסות
מילאו מילאו	שמחה רבה...

חד גְדִיָא

דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵּי זִוְזִי, חַד גְּדִיָא, חַד גְּדִיָא.

וְאַתָּא שׁוֹנְרָא וְאַכְלָה לְגְדִיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵּי זִוְזִי, חַד גְּדִיָא, חַד גְּדִיָא.

וְאַתָּא כְּלָבָא וְנִשְׂדָּ לְשׁוֹנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְדִיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵּי זִוְזִי, חַד גְּדִיָא, חַד
גְּדִיָא.

וְאַתָּא חוּטְרָא וְהִכָּה לְכְלָבָא, דְּנִשְׂדָּ לְשׁוֹנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְדִיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵּי זִוְזִי,
חַד גְּדִיָא, חַד גְּדִיָא..

וְאַתָּא נוֹרָא וְשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכְלָבָא, דְּנִשְׂדָּ לְשׁוֹנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְדִיָא, דְּזַבִּין
אַבָּא בְּתַרֵּי זִוְזִי, חַד גְּדִיָא, חַד גְּדִיָא.

וְאַתָּא מָזָא וְכָבָה לְנוֹרָא, דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכְלָבָא, דְּנִשְׂדָּ לְשׁוֹנְרָא, דְּאַכְלָה
לְגְדִיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵּי זִוְזִי, חַד גְּדִיָא, חַד גְּדִיָא.

וְאַתָּא תּוֹרָא וְשִׁתָּה לְמִיָּא, דְּכֻבָּה לְנוֹרָא, דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכַלְבָּא, דְּנִשְׂף לְשׁוּנְרָא, דְּאֶכְלָה לְגִדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵּי זַוְיָא, חַד גְּדִיָּא, חַד גְּדִיָּא.

וְאַתָּא הַשׁוּחַט וְשַׁחַט לְתוֹרָא, דְּשִׁתָּה לְמִיָּא, דְּכֻבָּה לְנוֹרָא, דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכַלְבָּא, דְּנִשְׂף לְשׁוּנְרָא, דְּאֶכְלָה לְגִדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵּי זַוְיָא, חַד גְּדִיָּא, חַד גְּדִיָּא.

וְאַתָּא מְלֶאֶדְ הַמְּנוֹת וְשַׁחַט לְשׁוּחַט, דְּשַׁחַט לְתוֹרָא, דְּשִׁתָּה לְמִיָּא, דְּכֻבָּה לְנוֹרָא, דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכַלְבָּא, דְּנִשְׂף לְשׁוּנְרָא, דְּאֶכְלָה לְגִדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵּי זַוְיָא, חַד גְּדִיָּא, חַד גְּדִיָּא.

וְאַתָּא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְשַׁחַט לְמְלֶאֶדְ הַמְּנוֹת, דְּשַׁחַט לְשׁוּחַט, דְּשַׁחַט לְתוֹרָא, דְּשִׁתָּה לְמִיָּא, דְּכֻבָּה לְנוֹרָא, דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכַלְבָּא, דְּנִשְׂף לְשׁוּנְרָא, דְּאֶכְלָה לְגִדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרֵּי זַוְיָא, חַד גְּדִיָּא, חַד גְּדִיָּא.

חד גדיא

דזבין אבא בתרי זווי	שטרף את הגדי שאבינו	זבין אבא בתרי זווי
חד גדיא חד גדיא	הביא	חד גדיא חד גדיא
ומה פתאום את שרה חד	דזבין אבא בתרי זווי	קנה אבינו גדי בשני זוויים
גדיא?	חד גדיא חד גדיא	כך מספרת ההגדה
אביב עוד לא הגיע ופסח	ובא השור ששתה את	בא החתול וטרף את הגדי
לא בא.	המים	גדי קטן גדי לבן
ומה השתנה לך מה	שכיבו את האש	ובא הכלב ונשך לחתול
השתנה?	ששרפה את המקל	שטרף את הגדי
אני השתניתי לי השנה	שחבט בכלב שנשך החתול	שאבינו הביא
ובכל הלילות בכל הלילות	שטרף את הגדי שאבינו	דזבין אבא בתרי זווי
שאלתי רק ארבע קושיות	הביא	חד גדיא חד גדיא
הלילה הזה יש לי עוד	דזבין אבא בתרי זווי	ואי מזה הופיע מקל גדול
שאלה	חד גדיא חד גדיא	שחבט בכלב שנבח בקול
עד מתי יימשך מעגל	ובא השוחט ששחט את	הכלב שנשך את החתול
האימה	השור	שטרף את הגדי שאבינו
רודף הוא נרדף מכה הוא	ששתה את המים	הביא
מוכה	שכיבו את האש	דזבין אבא...
מתי ייגמר הטירוף הזה	ששרפה את המקל	ואז פרצה האש
ומה השתנה לך מה	שחבט בכלב שנשך החתול	ושרפה את המקל
השתנה?	שטרף את הגדי שאבינו	שחבט בכלב המשתולל
אני השתניתי לי השנה	הביא	שנשך לחתול
הייתי פעם כבש וגדי שלי	ובא מלאך המוות והרג את	שטרף את הגדי
היום אני נמר וזאב טורף	השוחט	שאבינו הביא
הייתי כבר יונה והייתי צבי	ששחט את השור	דזבין אבא בתרי זווי
היום איני יודעת מי אני	ששתה את המים	חד גדיא חד גדיא
דזבין אבא בתרי זווי	שכיבו את האש	ובאו המים וכיבו את האש
חד גדיא חד גדיא	ששרפה את המקל	ששרפה את המקל
קנה אבינו גדי בשני זוויים	שחבט בכלב שנשך החתול	שחבט בכלב שנשך החתול
ושוב מתחילים מהתחלה.	שטרף את הגדי שאבינו	הביא

סוסים

בא האביב
שמש חביב
יפיץ אור וחום
משחקים אנו
משחקים כולנו
בסוסים כל היום.
סוסים רצים
סוסים נעים
כל עוד בם נשמה
מושכות קח
ברגל הך תרעד האדמה!

ניצנים נראו בארץ

ניצנים נראו, נראו בארץ
עת זמיר הגיע, עת זמיר.
ניצנים נראו, נראו בארץ
עת זמיר הגיע, עת זמיר.

כי הנה סתיו עבר, סתיו חלף הלך לו
הגפנים סמדר נתנו, נתנו ריחם.
כי הנה סתיו עבר, סתיו חלף הלך לו
הגפנים סמדר נתנו, נתנו ריחם.